

הפלסטינים על פרשת דרכים – בעקבות הצגת "עסקת המאה"

יוחנן צורף

"עסקת המאה" נוחתת על הפלסטינים באחד מרגעי החולשה הקשים בתולדותיהם. יכולתם לאחד כוחות על מנת להתמודד עם האתגרים שהיא מציבה מוגבלת בשל פערי העמדות בין הרשות הפלסטינית לחמאס, ומשום הביקורת וחוסר האמון שמגלה הציבור כלפי שתי ההנהגות. אבו מאזן ממשיך להישען על תמיכת הקהילה הבינלאומית ומבהיר שאין בכוונתו לנטוש את דרך המאבק המדיני, הבלתי אליס. חמאס הוא מצפה שיסתופף בצילו של אש"פ. אם יכשלו מאמציו אלו וארצות הברית אכן תאפשר לישראל לנקוט מהלכים חד-צדדיים, מדינות ערב לא תתייצבנה לצידו והאיחוד האירופאי ו/או האו"ם לא יתמכו בעמדה הפלסטינית או יציגו תוכניות משלהם, הוא עלול לממש את החלטות המועצות הלאומית והמרכזית של אש"פ ולהתנתק בפועל מישראל. אז תחריף מלחמת הירושה בשורות פת"ח על תפקיד היורש לאבו מאזן, וגם חמאס צפוי לתבוע השפעה על קביעת היורש. במצב זה תגבר גם סכנת הכאוס בזירה הפלסטינית. משום כך, על ישראל להימנע ככל האפשר מביצוע צעדי סיפוח באורח חד-צדדי. מוטב להסתמך על תכנית טראמפ כגיבוי לתביעות וכמנוף להידברות, לצד חתירה להשקת משא ומתן נרחב עם מדינות פרגמטיות באזור ועם הפלסטינים על מנת לגבש הסכמות, שעל בסיסן תוסדר מערכת היחסים.

התוכנית להסדר ישראלי-פלסטיני שהוצגה על ידי ממשל טראמפ נוחתת על הפלסטינים באחת התקופות הקשות ביותר בתולדותיהם. שתי ההנהגות, זו של אבו מאזן ברמאללה וזו של חמאס ברצועת עזה, מהוות בשנים האחרונות מטרה לביקורת ציבורית חריפה וסובלות מאובדן פופולריות, שכן כשלו להשיג את המטרות שהציבו לעצמן ואינן מציעות יעדים חלופיים. אסטרטגיית המשא ומתן שאימץ אבו מאזן – תוך שלילת המאבק האלים – ועל בסיסה נבחר לנשיאות ב-2005, חיזקה אמנם את המעמד הבינלאומי של הפלסטינים וקידמה את חברותם בפורומים בינלאומיים שונים, אך לא הועילה לשמר את התנופה המדינית והפיתוח התשתיתי ולהתקדם להסדר קבע עם ישראל ולעצמאות מדינית. חמאס מצדו כשל אף הוא במאמציו לקדם את שחרור "אדמת פלסטין" באמצעות התנגדות מזוינת ובעת הנוכחית, לנוכח המשבר התשתיתי וההומניטרי ברצועה, נאלץ להגדיר מחדש לפעיליו ולציבור הפלסטיני כולו את אופיו של הסכסוך עם ישראל.

בתווך נמצא הציבור, האדיש לקריאותיהן של שתי ההנהגות ואיננו ממהר ליטול חלק בפעולות מחאה המוניות שהן מארגנות. חמאס נאלץ לאחרונה להפסיק את התהלוכות לאורך גדר גבול הרצועה בשל ריבוי הפצועים וההרוגים ותחושת המיצוי הציבורית, ואף ממהר לפזר הפגנות שאינן מתואמות עמו. עד פרסום תוכנית טראמפ, הרשות הפלסטינית הקשתה אף היא על קיום מחאות שלא תואמו אתה, ועתה היא מתקשה לגייס המונים למחאות נגד התוכנית. העלייה בהיקף גילויי האלימות וניסיונות הפיגוע, שנרשמה בימים הראשונים שלאחר פרסום התוכנית, נובעת בעיקר מחיכוך עם כוחות צה"ל ואינה משקפת בהכרח היענות לקריאת אבו מאזן לצאת ולמחות. הרשות

איננה מצליחה לפי שעה להנחיל לציבור הרחב תחושת איום ממשי על עתיד הפרויקט הלאומי. בה בעת, דרישתו העקבית של הציבור משתי הנהגותיו, הבאה לידי ביטוי בסקרי דעת קהל וברשתות החברתיות, היא לאחדות ופיוס. התחושה הכללית היא שהפילוג מחליש ומשתק, מותיר את העם הפלסטיני ללא דרך וכופה עליו חיים לא מוסדרים, תחת כיבוש ומצור מתמשכים.

לאחר פרסום תוכנית טראמפ נשמעת קריאה זו גם מטעם כל ארגוני האופוזיציה להנהגת רמאללה, ובכללם חמאס, הג'יהאד האסלאמי, החזיתות העממית והדמוקרטית, ואחרים. הפלגים השונים קוראים לכנס בדחיפות מפגש שבמסגרתו תתווה תוכנית "הצלה לאומית". פת"ח ואבו מאזן מתייחסים בחיוב לקריאה, הגם שבלי תחושת דחיפות. מיד לאחר פרסום תוכנית טראמפ אמר אבו מאזן כי קיים שיחה עם אסמאעיל הניה, יו"ר חמאס, הדגיש את חומרת המצב וגודל השעה, וקרא לכל הארגונים להסתופף בצילו של אש"ף על מנת להתמודד ביעילות עם האתגרים שהתוכנית מציבה. שניים מבכירי פת"ח, רוחי פתוח, תושב רפיח במוצא, ואסמאעיל ג'אבר, לשעבר מפקד כוחות הביטחון בגדה, נשלחו לרצועה במקום משלחת שאמורה הייתה לייצג את כלל פלגי אש"ף, אך התקרבות בין-ארגונית לא הושגה. בנאום שנשא אבו מאזן במועצת הביטחון ב-11 בפברואר הוא חזר על דבקו בהחלטות הבינלאומיות הנוגעות לסכסוך, במשא ומתן ובמאבק בטרור ובאלימות מכל סוג. עם זאת, הוא ציין בגאווה מחאה (המונית, לדבריו), שהתקיימה ברמאללה בשעת הנאום.

מכשול מרכזי לפיוס פלסטיני, ובכלל זאת לפעולה משותפת נגד תוכנית טראמפ, צפוי להיות נושא התיאום הביטחוני הישראלי-פלסטיני. על פי דיווחים (סותרים בחלקם) מרמאללה, בין היתר לאחר פגישה עם ראש ה-CIA שנערכה ב-30 בינואר, ולאחר הופעת אבו מאזן בפני ראשי מנגנוני הביטחון הפלסטינים, ב-3 בפברואר, נראה היה שהמשך התיאום הביטחוני מותנה באי-ישום התוכנית. אולם, דבריו של אבו מאזן במועצת הביטחון שמו קץ לאי-הבהירות: הוא הבהיר שיהא אשר יהא, הפלסטינים ימשיכו להיאבק בטרור ויימנעו מאלימות. כן ריכז אבו מאזן את יחסו לנשיא טראמפ, באומרו שהתוכנית איננה מעשה ידיו כי אם תוצאה של עצות לא טובות שקיבל. בג'יהאד האסלאמי מתפרשים דברים אלה כסתימת הגולל על פיוס אפשרי. מחמד אלהנדי, מבכירי הארגון, אמר כי אם ימשיך אבו מאזן "לשוטט בתוך המבוך הזה [תיאום ביטחוני ומאבק בטרור], [הוא] יוביל אותנו לדרך ללא מוצא". גם בחמאס סבורים שאמירות אלה אינן עולות בקנה אחד עם האינטרסים הפלסטינים ותוהים מדוע אין הוא מורה על צעדים מעשיים יותר. אבו מאזן מצדו, בנאום שנשא בכינוס שרי החוץ הערביים ב-2 בפברואר, טען שהפלסטינים (אש"ף) חתומים על 83 הסכמי לוחמה בטרור עם מדינות, ביניהן ארצות הברית, ועם גופים בינלאומיים וכי הפסקת התיאום הביטחוני מנוגדת להתחייבויות אלה.

ועדיין, במחנהו של אבו מאזן יש הסבורים שתגובתו רכה מדי וכי אין די בנאומים ובהחלטות שנתקבלו עד כה, אלא יש להתוות דרך לציבור, לגייסו ולהבהיר שהמציאות השתנתה ושהצד הפלסטיני לא יעבור על תוכנית טראמפ לסדר היום. פארס כדורה, בכיר בפת"ח שאיננו נמנה על מקורבי אבו מאזן, סבור שיש לנקוט מרי אזרחי שקט, ללא נשיאת נשק ויידוי אבנים. בין היתר, הוא מציע להמונים להתיישב בצמתים מרכזיים ולעצור את שגרת היום-יום - מהלך שיאלץ את ישראל לנקוט אלימות וכך למשוך תשומת לב בינלאומית. מחמד דחלאן, איש הזרם הרפורמיסטי בפת"ח ויריבו של אבו מאזן, קורא לו ממקום מושבו באיחוד האמירויות להכריז על מדינה

פלסטינית בקווי' 67, שבירתה ירושלים, לבטל את מסמך ההכרה ההדדית עם ישראל מ-1994, ולהפסיק את התיאום הביטחוני. הדרישות של דוברים מחוץ למחנה פת"ח מרחיקות לכת יותר – חזרה לעידן שלפני הסכמי אוסלו, ובכלל זאת נסיגה מההתחייבויות שנטל אש"ף על עצמו במסגרתם. לטעמם, מהלך בכיוון זה יסיר את כל המכשולים המונעים פיוס בין-ארגוני בזירה הפלסטינית.

אלא שלפי שעה, קריאות ברוח זו אינן מדרבנות מחאה המונית, שתחולל סערה בינלאומית. יתר על כן, גם הסיכוי לפיוס בין-ארגוני, שבמסגרתו ינהלו פת"ח וחמאס מאבק מתואם, לא נראה ממשי יותר מאשר בעבר. וללא פיוס, ספק אם הציבור יענה לקריאות ההנהגות לקחת חלק במחאה המונית. בתקשורת הערבית דווח שמדינות ערב תומכות פומבית בעמדה הפלסטינית, אך בתנאי שהתיאום הביטחוני לא ייפסק. כן יוזכר שאבו מאזן עצמו – כמנהיגים ערביים אחרים – חשדן כלפי כל גוף אסלאמי פוליטי, דוגמת חמאס. בראייתו, חיבור עם חמאס, כמוהו כחיבור בין דת ללאומיות, ועלול להקשות מאוד על קבלת כל החלטה לאומית שתעמוד על הפרק.

במציאות רבת אילוצים זו, נראה שלפלסטינים לא נותר אלא לחזור לדרכי מאבק ישנות ולנסות להתאימן למציאות המקומית, הבין-ערבית והבינלאומית הנוכחית. בעבר, כזכור, לאחר שהנשק החם מיצה את עצמו, נעשה שימוש נרחב בממד ההמוני, בניסיון לקדם מרי אזרחי, ליצור שיתופי פעולה בין-ארגוניים וכן חיכוך עם ישראל במטרה למשוך תשומת לב.

המציאות הנוכחית מורכבת יותר. על כן למרות תחושות הזעם והתסכול, הזהירות תמשיך להכתיב את התגובה בעידן אבו מאזן. זו עשויה להתאפיין במספר רבדים:

- **מאמץ לגייס תמיכה אזרחית ובינלאומית** רחבה ככל האפשר, כדי להבהיר לממשל האמריקאי שהקהילה הבינלאומית דוחה את התוכנית. הודעת האיחוד האירופאי, המזהירה מפני צעדים חד צדדיים מצד ישראל, והאפשרות שיציג תוכנית חלופית לזו של טראמפ, מחזקת את הליכת אבו מאזן בכיוון זה.
- **המתנה להקמת ממשלה חדשה בישראל** כדי לעמוד על טיבה. ראשי רשימת "כחול לבן", חרף תמיכתם הפומבית בתוכנית טראמפ, מרבים לדבר על משא ומתן כאמצעי לחלץ את הדיאלוג הישראלי-פלסטיני מהמבוי הסתום. גם שגרירת ארצות הברית לאו"ם קראה בדיון מועצת הביטחון, שבו נאם אבו מאזן, לישראל ולפלסטינים לחדש משא ומתן ישיר, בהבהירה שתוכנית טראמפ היא פתיחה של מהלך ולא סופו.
- **הצבת סיפוח ישראלי** בשטחי הגדה המערבית כמהלך שובר שוויון, שאם יתבצע תממש הרשות הפלסטינית את האיום בניתוק הקשרים והתיאום הביטחוני.
- **חתימה לאיחוד כוחות** - לא בהכרח פיוס, אלא גיבוש תגובה מאוחדת ומוסכמת לתוכנית. החשש ברמאללה הוא מפני חורבן והרס שיגרמו כתוצאה מתגובה ישראלית, אם חמאס יסלים את מאבקו נגדה, ומנגד חשש בחמאס מפני מאבק מתרפס, חסר תוחלת.
- **מחאות המוניות** - ככל האפשר ללא שימוש בנשק, אך תוך חיכוך עם צה"ל ומתנחלים, במגמה למשוך תשומת לב תקשורתית ובינלאומית.

אם ארצות הברית תתיר לישראל לספח שטחים בגדה המערבית ומדינות ערב לא יגלו התנגדות נחרצת לכך, והאיחוד האירופאי מצדו יעמוד מנגד ולא יציג תוכנית משלו והאופק המדיני יראה חסום - אבו מאזן עלול להורות על מימוש החלטות המועצה הלאומית והמועצה המרכזית של אש"פ, שמשמעותן התנתקות מישראל, ועל פירוק הרשות הפלסטינית תוך החזרת הסמכות להחלטות לאומיות לאש"פ עצמו. אם כך יקרה, יפעל אש"פ מאזור רמאללה או מחוץ לגדה המערבית כדי שלא תוגבל תנועת אנשיו.

סכנת הכאוס הפנימי במקרה זה תחריף, מלחמת הירושה בתוך פת"ח עשויה אף היא להיכנס להילוך גבוה, וחמאס מצדו צפוי לתבוע השפעה על קביעת ההנהגה שתחליף את אבו מאזן. אין לשלול אפשרות כי במצב זה תהפוכה המחאות ההמוניות, בסגנון האנתיפאדה הראשונה ואירועי "האביב הערבי", לדפוס המאבק העיקרי.

מסיבות אלה, על ישראל להימנע ככל האפשר מביצוע צעדי סיפוח באורח חד-צדדי. מוטב להסתמך על תוכנית טראמפ כגיבוי לתביעות וכמנוף להידברות, לצד חתירה להשקת משא ומתן נרחב עם מדינות פרגמטיות באזור ועם הפלסטינים על מנת לגבש הסכמות, שעל בסיסן תוסדר מערכת היחסים.